

Introductie

In aanloop naar de verkiezingen heeft de Coalitie Dakloosheid Voorbij de verkiezingsprogramma's van politieke partijen geanalyseerd op de vraag: gaan de maatregelen in de programma's dakloosheid voorkomen uitbannen voor 2030. Dat is namelijk de ambitie van het landelijke plan van aanpak dakloosheid: "Eerst een Thuis". Om dit te doen heeft Jan de Vries een meetlat ontwikkeld. In deze meetlat staan alle maatregelen die nodig zijn om dakloosheid te voorkomen en uit te bannen. Deze zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, mensenrechtenverdragen geratificeerd door Nederland, het werk van instituten zoals de Nationale Ombudsman, de Kinderombudsman en het College voor de Rechten van de Mens en kennis en ervaring van de onafhankelijke belangenbehartigers die lid zijn van de Coalitie Dakloosheid Voorbij.

Elk van de deelnemers in de Coalitie heeft vervolgens een of meerdere programma's gelezen. Ook de deelnemers aan de Coalitie SamenThuis2030, een coalitie tegen jongerendakloosheid, hebben programma's gelezen. Jan de Vries heeft alle programma's gelezen. Tijdens het lezen van de programma's heeft men meetlatten ingevuld. Aan de hand van die ingevulde meetlatten is een analyse gemaakt van voorgestelde maatregelen per partij, maar ook van alle partijen samen. Dit artikel geeft inzicht in die brede analyse.

De onderdelen van de meetlat zijn leidend in dit artikel. We beginnen met een algemene impressie en focussen daarna op de algemene fundamentele en mensenrechtelijke uitgangspunten. Vervolgens kijken we naar opvallende zaken binnen de thema's wonen, financiële bestaanszekerheid en zorg (waaronder humane opvang voor mensen die door de overheid "niet-rechthebbend" worden genoemd). We sluiten af met een analyse van de programma's op het bestrijden van jongerendakloosheid.

Algemeen

Wel aandacht voor dakloosheid, maar...

In veel programma's komt dakloosheid voor. Waar het expliciet genoemd wordt is dat vaak onder wonen of armoede (of een variant daarvan). Dat is een positieve ontwikkeling. Het betekent dat het idee van dakloosheid als zorgprobleem is doorbroken. Waar dakloosheid wordt genoemd wordt niet gesproken over meer opvang. Wel wordt gesproken over humane opvang voor 'ongedocumenteerde' mensen. Dit is overigens voorbehouden aan de programma's die linksgeoriënteerd zijn.

Dakloosheid wordt niet gezien als urgent probleem dat integraal moet worden aangepakt

De programma's en de campagne lijken deels te draaien om het concept bestaanszekerheid. Dakloosheid is de meest ultieme vorm van bestaansonzekerheid. Daar denken bijna alle partijen echter anders over (er is 1 programma dat dat zo benoemt).

Bovendien zie je dat als dakloosheid wordt genoemd dit dus onder 1 hoofdstuk is en maatregelen voor oplossen dakloosheid dan grotendeels op dat thema worden bedacht (en vaak niet erg concreet zijn). Er is weinig zicht op een integrale aanpak van dakloosheid. Zo zou je willen dat in verschillende hoofdstukken (op z'n minst wonen, inkomen en zorg) gesproken wordt over dakloosheid. Dat dit nauwelijks gebeurt, tekent het gebrek aan urgentie voor het oplossen van de problematiek.

Er lijkt nog onvoldoende bewustzijn over de noodzaak het specifieke probleem van dakloosheid aan te pakken op een integrale manier. Dat wil niet zeggen dat er geen maatregelen worden voorgesteld die een effect kunnen hebben op het voorkomen en uitbannen van dakloosheid, maar of dat gaat gebeuren moeten we er bij het lezen van de programma's, met onze kennis, zelf bij denken.

Zorgwekkend onderscheid tussen groepen dakloze mensen

Ronduit verontrustend is het feit dat uit een deel van de programma's valt op te maken dat (met name) vooral dakloosheid van bepaalde groepen moet worden opgelost. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen mensen naar afkomst. Vervolgens wordt een onderscheid gemaakt tussen mensen met alleen een woonprobleem en anderen (mensen met psychische problematiek en/of verslaving waarschijnlijk). Hierbij wordt gesuggereerd dat mensen die niet in deze groepen vallen dus dakloos kunnen blijven of het huidige systeem allicht voldoende is. Het kan ook duiden op een tweedeling waarbij een groep geen 'schuld' heeft aan dakloosheid en een andere allicht zelf schuldig wordt geacht.

Jongierendakloosheid komt er zeer bekaaid vanaf

Op jongeren is de 'oogst' ronduit teleurstellend. Er is eigenlijk nauwelijks aandacht voor jongierendakloosheid. Dit is verrassend gezien de aandacht voor het thema in de laatste jaren en de uitgesproken inzet van meerdere partijen op dit onderwerp. Hooguit wordt voorkomen van jongierendakloosheid geassocieerd met uitstroom uit de jeugdzorg. Dit tekent een zeer beperkte visie op dakloosheid onder jongeren, want slechts een deel van dakloze jongeren stroomt waarschijnlijk uit de jeugdzorg. Op wonen zijn de maatregelen nauwelijks gericht op (dakloze) jongeren.

Op financiële bestaanszekerheid pakken maatregelen meer positief uit, terwijl bij de schuldenaanpak nauwelijks aandacht is voor jongeren. De hervormingsagenda

jeugdzorg lijkt over het algemeen te worden onderschreven. Meerdere partijen zijn voorstander van verlengde jeugdzorg.

Kernpunten

- *Dakloosheid komt in veel programma's voor;*
- *Bovendien komt het uitsluitend voor onder thema's als wonen en armoede. Het idee dat dakloosheid niet alleen een zorgprobleem is, lijkt ook doorgedrongen tot de politieke partijen.*
- *Dat betekent niet dat, over de hele linie, het voorkomen en uitbannen van dakloosheid wordt beschouwd als bijzonder urgent en een prioriteit.*
- *Dat is verwonderlijk in een campagne die draait om bestaanszekerheid, want dakloosheid is de meest ernstige vorm bestaansonzekerheid.*
- *De meerderheid van de partijen stelt geen integrale visie voor op de aanpak van dakloosheid. Vaak staat er één of een paar min of meer concrete maatregelen onder een thema (wonen of armoede bv.).*
- *Bij een aantal partijen lijkt er een tweedeling tussen dakloze mensen die het echt niet verdienen en anderen wiens schuld het is. Dit is uitermate zorgwekkend, stigmatiserend en absoluut niet helpend in de aanpak dakloosheid.*
- *Ondanks alle aandacht in recente jaren is er nauwelijks aandacht voor het aanpakken van jongerendakloosheid.*

Algemene (fundamentele) uitgangspunten

Wonen als mensenrecht

Dat wonen een recht is vindt een deel van de partijen. Dat dakloosheid daar de meest extreme schending van is komt nauwelijks voor. Het is dan ook niet gek dat dakloosheid weliswaar vaak onder wonen wordt genoemd, maar er vervolgens geen aandacht is voor de aanpak dakloosheid als prioriteit in datzelfde woonbeleid. Dit komt slechts bij 1 partij voor. Geen enkele partij zegt expliciet dat dakloosheid een schending van het recht op huisvesting (of andere rechten) is. Wel wordt dit indirect aangegeven bij twee partijen.

Kernpunt

- *Dakloosheid is de meest extreme schending van het recht op huisvesting. Eenmaal dakloos krijg je problemen met het realiseren van alle rechten. Dakloosheid is dus een mensenrechtenprobleem. Dit komt min of meer naar voren in meerdere programma's, maar zeker niet de meerderheid.*

Onderscheid tussen dakloze mensen

Sommige partijen lijken een onderscheid te maken tussen verschillende soorten dakloze mensen. Het grootste onderscheid zit tussen ongedocumenteerde mensen, EU burgers en 'Nederlanders'. Waarbij de eerste twee groepen maar zeer beperkt rechten worden toegekend, zoals het recht op opvang, in de verschillende programma's. Maar ook onder de 'Nederlandse' dakloze mensen of 'rechthebbenden' wordt expliciet onderscheid gemaakt, zoals in een bijzinnetje als "dakloos geworden vanwege de wooncrisis". Bij enkele partijen lijken de maatregelen dan ook vooral gericht op een specifieke groep dakloze mensen (zij die geen 'blaam' treffen volgens hen. Zie ook hieronder).

Kernpunt:

- *Alle dakloze mensen hebben recht op huisvesting. Een deel van de partijen lijkt echter te suggereren dat hier onderscheid in kan worden gemaakt. Dat is niet in lijn met mensenrechtelijke verplichtingen. Bovendien gaat dit dus niet zorgen voor het voorkomen en uitbannen van alle vormen van dakloosheid.*
- *Wanneer mensen in Nederland zijn en vanwege wet- en regelgeving niet gedocumenteerd of als 'niet-rechthebbend' worden bestempeld bestaat nog steeds het meest basale recht op opvang. Er is een duidelijke links-rechts splitsing tussen partijen die daarvoor (onder voorwaarden soms) aan de linkerkant (minus de SP) en partijen die daar faliekant tegen zijn aan de rechterzijde van het politieke spectrum.*

Destigmatisering en non-discriminatie

Er is geen aandacht voor het tegengaan van stigmatisering van dakloze mensen. Er is wel, bij een aantal programma's, aandacht voor het tegengaan van discriminatie en racisme. Daarbij valt bij enkele programma's (3) op dat sociaal-economische status expliciet als discriminatiegrond wordt genoemd.

Het pluspunt is dat er ook weinig stigmatiserend wordt gesproken over dakloosheid en dakloze mensen. Het feit dat bepaalde groepen dakloze mensen expliciet worden genoemd en aan hen maatregelen worden gekoppeld kan als stigmatiserend worden gezien. Een groep is dan echt niet schuldig aan dakloosheid, terwijl een andere dat wel is. Tegelijkertijd, als we het positief willen bekijken, worden nu ook groepen mensen als dakloos bestempeld die niet voldoen aan het stereotype beeld. Dus ook mensen die verblijven in een vakantiepark, slapend op een bank bij vrienden of familie of in een schuurtje ergens worden nu gezien als dakloos.

De taal over bepaalde groepen in de samenleving, met name mensen met een migratieachtergrond, migranten, mensen die uitgeprocedeerd zijn en geen kant op kunnen, en asielzoekers is in sommige programma's ongemeen hard. We vinden deze groepen ook terug onder dakloze mensen, met name letterlijk op straat.

Meerdere programma's spreken over versterking aanpak discriminatie, onder andere bij wonen. Ook is er bij een deel van de programma's aandacht voor de positie van mensen met een beperking en de mate waarin zij nu belemmeringen ervaren in meedoen aan de samenleving vanwege discriminatie. Ook wordt in twee programma's aangegeven dat sociaal-economische status een discriminatiegrond moet worden. Dit zou behulpzaam kunnen zijn wanneer (overheids)handelen, waaronder beleid en wetgeving, discriminerend is voor dakloze mensen.

Kernpunt:

- *Stereotype beelden van dakloosheid en stigmatisering van dakloze mensen is een zeer grote belemmering voor voorkomen en uitbannen dakloosheid. Partijen gebruiken nauwelijks stigmatiserend taalgebruik, maar indirect lijken ze wel onderscheid te maken tussen groepen dakloze mensen.*
- *Aan de andere kant is er ook zeer weinig specifieke aandacht voor destigmatisering en expliciet positieve beeldvorming.*
- *Onderscheid tussen groepen dakloze mensen kan ertoe leiden dat vooral maatregelen worden bedacht voor een bepaalde groep en niet voor anderen.*

Participatie

Alle programma's spreken in meer of minder alarmerende termen over het gebrek aan vertrouwen tussen overheid (vaak worden politici hier ook onder geschaard) en burgers. Er zijn heel veel verschillende voorstellen om ervoor te zorgen dat de 'overheid' dichterbij burgers komt of meer inspraak krijgt in besluitvorming. Slechts enkele van die voorstellen zullen mogelijk realistisch gezien een effect hebben op de mate waarin mensen met ervaringskennis (en onafhankelijk belangenbehartigers) mee kunnen praten over beleid (en andere maatregelen). Daar is meer voor nodig dan een burgerraad of bezoeken aan de 'provincie' bv. Dit is teleurstellend, want als een groep het vertrouwen in de overheid (vaak terecht) helemaal verloren is, dan is het wel de groep (dreigend) dakloze mensen.

Een drietal programma's spreekt expliciet over het versterken van (betekenisvolle) participatie van mensen met ervaringskennis (en onafhankelijke belangenbehartigers). Ook gaan de programma's in op betekenisvolle participatie van groepen waarin ook mensen met ervaringskennis (kunnen) zitten, met name patiëntenorganisaties en, opvallend vaak, mensen met een beperking of chronische ziekte.

Kernpunt:

- *Mensen in kwetsbare situaties, dus met name ook (dreigend) dakloze mensen, zij die daar ervaring mee hebben en hun onafhankelijke belangenbehartigers moeten deelnemen in totstandkoming, monitoring en evaluatie van beleid die hen treft. Dit vraagt om een extra inspanning van de overheid. Hier is enige aandacht voor, maar over het algemeen wordt dit niet geschaard onder het herstel van vertrouwen in de overheid.*

Rechtsbescherming

Het valt op hoeveel partijen versterking van het de rechtsbescherming van mensen met een laag inkomen expliciet noemen. Met name de versterking van de sociale advocatuur wordt genoemd, maar ook versterking van de juridische loketten en speciale mechanismen als de wijkrechter en mediators. Specifieke voorstellen om rechtsbescherming bij wonen en bij behandeling specifieke instellingen (GGZ, jeugdzorg) worden ook genoemd, maar mondjesmaat. Al deze voorstellen kunnen bijdragen aan de rechtsbescherming van (dreigend) dakloze mensen.

Dat gezegd hebbende, een fundamenteel probleem blijft dat (dreigend) dakloze mensen weinig rechtsbescherming genieten, omdat zij, en de ambtenaren waar ze mee in contact komen, weinig weten over rechten. Het is ook zeer de vraag of organisaties die (dreigend) dakloze mensen zouden kunnen ondersteunen om hun recht te realiseren op het juiste moment aanhaken.

We weten dat juist voor deze groep vaak specialistische ondersteuning nodig is. Onafhankelijke cliëntondersteuning en/of sociaal-juridische ondersteuning voor (dreigend) dakloze mensen wordt slechts een paar keer genoemd. Bovendien is er weinig aandacht voor de informatiepositie van mensen in kwetsbare situaties. Er is nog minder aandacht voor de kennis van rechten van ambtenaren.

Bijzonder interessant, naast de eerder genoemde voorstellen om sociaal-economische status als discriminatiegrond op te nemen, is dat twee partijen expliciet willen dat eenzijdig overheidshandelen onder de Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) moet vallen. Deze combinatie, waarbij sociaal-economische status een discriminatiegrond in de AWGB wordt en eenzijdig overheidshandelen eronder valt, zou een enorme opening kunnen zijn qua toegang tot recht voor dakloze mensen.

Kernpunten:

- *Rechtsbescherming vraagt om betere informatiepositie van (dreigend) dakloze mensen, ondersteuning van hen, betere kennis van rechten van ambtenaren en laagdrempelige voorzieningen waar recht gehaald kan worden.*
- *Hoewel er veel interessante voorstellen zijn om sociale advocatuur en de positie van juridische loketten te versterken, ontbreken voorstellen voor betere informatiepositie en specifieke (sociaal-juridische) ondersteuning van (dreigend) dakloze mensen.*

Verantwoording

Zonder duidelijkheid over aantallen dakloze mensen is het onmogelijk verantwoording af te leggen, al is het maar voor het behalen van het einddoel. We hadden hier gekozen voor een telling (of schatting) op basis van Ethos Light, omdat dit de meest gezaghebbende definitie is en op lokaal niveau een telling ook de meeste relevante informatie geeft voor beleid. Geen enkele partij heeft hieraan gerefereerd, noch aan het de noodzaak goede cijfers te krijgen.

Drie partijen onderschrijven wel de ambitie dat dakloosheid in 2030 moet worden uitgebannen.

Kernpunt:

- *Het is onmogelijk goed beleid te maken en te monitoren (ook voor de Kamer) als het niet duidelijk is hoeveel mensen dakloos zijn, waar ze zitten en wie ze zijn. Geen enkel programma heeft hier voorstellen voor gedaan.*

De toekomst van het Plan van Aanpak

Drie programma's refereren direct of indirect naar de ambitie van het Plan van Aanpak: beëindigen dakloosheid 2030. Die programma's refereren ook aan Housing First als de manier om dit te doen. Over financiën wordt niet gesproken.

Kernpunt:

- *Het huidige plan van aanpak dakloosheid loopt in beginsel tot 2030 en is een belangrijke stap richting het beëindigen van dakloosheid, mede omdat het Housing First centraal stelt. Slechts een beperkt aantal partijen refereert expliciet aan continuering van dit plan.*

Wonen

Voldoende passende betaalbare huisvesting

Wil je dakloosheid voorkomen dan is voldoende betaalbare huisvesting de sleutel. In veel programma's is aandacht voor betaalbare huisvesting waarbij percentages sociale huur worden genoemd, maar ook regie van het Rijk. In slechts enkele programma's wordt aangegeven met een hogere inkomensgrens te willen werken. Waar dit niet het geval is, wordt ook vaak accent gelegd op middenhuur en makkelijker kopen voor jongeren. Hoe dat dakloosheid zal oplossen is uiteraard onduidelijk op z'n minst en hier wringt weer het feit dat per saldo de link tussen woonbeleid, prioriteiten daarin en dakloosheid nauwelijks wordt gelegd. Over passende huisvesting wordt relatief weinig gesproken. Meerdere programma's hebben aandacht voor passende huisvesting voor mensen met een beperking, maar radicale voorstellen zoals "universal design" (een verplichting onder het Verdrag inzake de Rechten van Mensen met een Beperking) worden niet gedaan. Over huisvesting die past bij de behoefte van jongeren, zie hieronder.

Snelle oplossingen binnen de huidige woonvoorraad

Er zijn ook veel interessante maatregelen op beter gebruik van bestaande voorraad. Dat gaat van erg extreem (vorderen leegstaande gebouwen en grond) tot meer 'realistische' als meer ruimte voor verkamering, optopping en stimuleren samenwonen (opvallend vaak ook intergenerationeel, hetgeen voor dakloze mensen doorgaans totaal geen optie is). Ook meer doen tegen leegstand en gebruik kantoorgebouwen, soms hospitaverhuur stimuleren en initiatieven rondom kleinere huisvesting (soms tijdelijk van aard) worden genoemd. Meer structureel is het idee dat oudere mensen moeten kunnen doorstromen naar kleinere passende huisvesting. Hier liggen dus kansen, want het is voer tegen het argument dat er nu eenmaal een wooncrisis is en er geen woningen zijn voor dakloze mensen.

Het meest opvallende punt is dat veel partijen af willen van de kostendelersnorm. Veel willen er geheel vanaf, anderen slechts versoepelen.

Risicogroepen nauwelijks genoemd

Op huisuitzettingen, huiselijk geweld en zeker op de uitstroom uit detentie, zijn de meeste programma's teleurstellend. Wanneer huisuitzettingen worden genoemd wordt gerefereerd aan bepaalde soorten huisuitzettingen die verboden zouden worden (betaalachterstanden, kinderen etc...). Geen enkele partij oppert bijvoorbeeld dat er bij huisuitzettingen altijd een volwaardig woonalternatief moet zijn. Sommige

partijen geven aan dat er nog effectievere vroegsignalering moet zijn, maar concreetheid ontbreekt. Huiselijk geweld wordt nauwelijks gelinked aan wonen voor vrouwen, laat staan dakloosheid. Dit is echter een belangrijke oorzaak van dakloosheid onder vrouwen. Bij detentie is slechts een partij die nadruk legt op de noodzaak tot huisvestingsoplossingen bij uitstroom. Bij veruit de meeste partijen gaat veiligheid en justitie niet over de situatie van de ex-gedeteneerde.

EU arbeidsmigranten

De situatie voor arbeidsmigranten zou, afgaande op de programma's, moeten verbeteren. Dat wil zeggen dat met name de erbarmelijke huisvestingsomstandigheden van de arbeidsmigranten zouden moeten worden aangepakt. Volwaardig opvolgen van de aanbevelingen van het Plan Roemer wordt diverse keren genoemd. Tegelijkertijd valt op dat concrete maatregelen om die huisvesting te verbeteren weinig worden genoemd.

Het meest concreet zijn de partijen die vinden dat huisvesting dichtbij of op grond van de werkgever moet komen. Dit is voor het voorkomen van dakloosheid onwenselijk. Niet alleen is de afhankelijkheid van huisvesting bij de werkgever een risicofactor, ook houdt het geen rekening met de dynamiek van werk (noodgedwongen tijdelijk met veel verhuisbewegingen, zodat arbeidsmigranten geen rechten opbouwen).

Teleurstellend is dat slechts een enkele partij de link legt tussen verbetering van huisvesting en voorkomen dakloosheid. Terwijl slechts een paar partijen ook voorstander zijn van betere rechtsbescherming tegen huisuitzettingen van arbeidsmigranten.

Kernpunten

- *Veel aandacht voor betaalbare huisvesting, maar de definitie van betaalbaarheid en voor wie maakt uit. Niet alle voorstellen en prioriteiten zullen helpen om dakloosheid te voorkomen en uit te bannen.*
- *"Er is een wooncrisis, iedereen wil wel graag wonen" krijgen we vaak tegengeworpen. Als de programma's iets tonen dan is het dat er veel korte en middellange termijn maatregelen zijn om binnen de bestaande voorraad meer woningen te creëren. De vraag dan is voor wie?*
- *Wat wel zorgwekkend is, is dat er relatief weinig partijen op de meer specifieke oorzaken van dakloosheid zitten. Er is weinig aandacht voor huisuitzettingen, en nog veel minder voor huiselijk geweld en dakloosheid, en de uitstroom uit detentie.*
- *De situatie van arbeidsmigranten is ronduit problematisch, maar er zijn veel aanknopingspunten in de programma's om deze te verbeteren. Uitvoering van het Plan Roemer is belangrijk, maar ook concrete maatregelen op wonen*

(waaronder verbeterde rechtsbescherming) en vooral de link naar voorkomen dakloosheid verdient meer aandacht dan nu in de verschillende programma's.

Financiële bestaanszekerheid

Verhogen minimum inkomen en uitkeringen

Er is een overweldigende meerderheid van partijen die min of meer het sociaal minimum willen verhogen. Dat gaat van draaien aan de knop van het minimumloon (minimaal 16 euro per uur) tot maatregelen die lijken op een basisinkomen (drie partijen). Een belangrijke oorzaak voor onvoldoende inkomen is de gebrekkige baan zekerheid met name door schijnconstructies, zelfstandigheid en flex/O-uren contracten. Veel programma's gaan in op dit probleem. Met name het tegengaan van schijnconstructies wordt genoemd, waarbij in het verlengde wordt geopperd dat mensen een vast contract dienen te krijgen. Ook noemen enkele partijen de noodzaak tot sneller opbouwen rechten in uitzendconstructies en gaan expliciet in op allerlei onzekere contractconstructies. Bij deze preventiemaatregelen ontbreekt de link naar voorkomen dakloosheid. Hoewel enkele partijen expliciet ingaan op de problematiek van 'economische dakloosheid'.

Belastinghervorming

De meerderheid van de partijen gelooft dat maatregelen gericht op verhoogd inkomen in combinatie met belastinghervormingen en (bijna) gratis kinderopvang ertoe zullen leiden dat toeslagen niet meer nodig zijn. Hoewel het systeem van toeslagen inherent problemen oplevert en uiteindelijk kan leiden tot armoede en schulden, is het wel gestoeld op het idee dat sommige mensen extra steun nodig hebben om rond te komen. Die steun is overigens vaak ontoereikend. Het risico dat groepen in zeer kwetsbare situaties juist niet profiteren van de belastinghervorming (en andere) die moeten leiden tot een hoger gegarandeerd inkomen wordt onvoldoende benoemd. Dit is zorgwekkend vanuit het perspectief van voorkomen dakloosheid.

Hervorming participatiewet

De hervorming van de participatiewet wordt in meerdere programma's genoemd. Daarbij wordt het vaak geframed in termen van "uitgaan van vertrouwen in plaats van wantrouwen". Een ander "mensbeeld" wordt ook vaak genoemd. Hoe het systeem dat nu gericht is op wantrouwen en een bepaald mensbeeld dan moet veranderen, blijft vaak onduidelijk.

Ook wordt werk, in welke vorm dan ook, gezien als de weg uit bestaansonzekerheid (en eenzaamheid). De meeste partijen komen dan ook met initiatieven rond beschut

werk, herwaardering vrijwilligerswerk, mogelijkheden om iets bij te verdienen bij bijstand, opleiding naast bijstand en geen tegenprestatie bij bijstand. Daartegenover staat wel dat verschillende partijen fraude harder willen aanpakken en juist harder op tegenprestatie willen zitten.

Het grootste en meest verrassende pluspunt vanuit dakloosheidsperspectief is dat de meeste partijen oproepen de kostendelersnorm af te schaffen. Hier zitten overigens wel variaties in van uitsluitend voor familie en mantelzorg tot onvoorwaardelijk afschaffen.

Schuldenaanpak

Een ander zeer belangrijk pluspunt is de vaak verregaande schuldenaanpak. Bijna elke partij heeft hier belangrijke voorstellen voor. Deze gaan van het voorkomen van schulden tot een schuldenpardon (2 partijen). Bijna alle partijen zijn het erover eens dat er meer moet gebeuren tegen de 'schuldenindustrie', vaak met wetgeving. Ook het 'buy now, pay later' wordt aangepakt. Veel partijen willen een soort noodknop op schulden die uit de hand lopen.

Hoewel enkele partijen de toegang tot schuldhulp (bv ook voor ondernemers) verbeterd willen zien zijn de voorstellen hierop weinig concreet. Er wordt overigens nauwelijks een link gelegd tussen gebrek aan inkomen (bv. ook door de wachttijd bij bijstand) en schulden.

Interessant is dat schulden niet louter worden beschouwd als individuele keuzes waarbij het gevolg is dat je maar even op je blaren moet zitten, omdat je er anders niets van leert. De overgrote meerderheid van de partijen ziet wel degelijk structurele problemen en wil die aanpakken.

Kernpunten:

- *Veel positieve punten ter bevordering van de inkomenspositie van mensen in kwetsbare situaties. Dit kan een belangrijk effect hebben op voorkomen van dakloosheid;*
- *Dat geldt ook voor verdere aanpak van de flexibilisering van arbeid. Instabiel werk met instabiel inkomen is een risicofactor in dakloosheid;*
- *Veel programma's voorzien dat een hervorming van het belastingstelsel dusdanig effect kan hebben dat toeslagen kunnen worden afgeschaft. Dit is allemaal nog erg onduidelijk. Het kan positief uitwerken, maar er zit ook een risico aan, want de norm om te bepalen of iets goed uitwerkt is vaak niet de (dreigend) dakloze mens.*
- *Kostendelersnorm afschaffen zou een meerderheid moeten hebben. Dit kan een zeer positief effect op wonen (zie boven) en financiële bestaanszekerheid.*

- *Er zijn veel goede plannen voor de aanpak schulden. Leidend lijkt dat schulden niet louter worden gezien als eigen verantwoordelijkheid.*

Zorg

Er zijn veel zorgen over de betaalbaarheid van zorg. In het algemeen worden generieke voorstellen gedaan om de zorg betaalbaar te houden. Dit gaat met name door het afschaffen van het eigen risico of het stabiliseren ervan. Een enkel programma heeft het over inkomensafhankelijke bijdrage of eigen risico.

Specifieke groepen die genoemd worden zijn oudere mensen, mensen met een beperking en mensen met een chronische ziekte. Ook mensen met een laag inkomen worden wel genoemd. Dat wil zeggen dat min of meer generieke maatregelen om de kosten van zorg beheersbaar te maken gericht zijn op hen.

Het aanpakken van wachtlijsten binnen de GGZ. Wordt door meerdere programma's genoemd. Een enkel programma is hier gedetailleerd over. Ook gaan enkele programma's expliciet in op vroegtijdige interventies voor mensen met (vooralsnog) lichte psychische problematiek.

Op 1 programma na worden geen specifieke maatregelen voorgesteld om de toegang tot zorg voor mensen die dakloos zijn te verbeteren. Terwijl er nauwelijks programma's zijn die het concept 'zelfredzaamheid' ter discussie stellen. Twee programma's pleiten voor opvang voor mensen ongeacht hun "zelfredzaamheid". Hoewel dit positief klinkt is onduidelijk hoe opvang voor deze mensen hen gaat helpen en kan juist leiden tot meer opvang. Hoe de partijen dit zien is onduidelijk.

Kernpunten:

- *Betaalbaarheid en toegang tot zorg zijn wel belangrijke thema's in de programma's, maar concrete maatregelen die de toegang en betaalbaarheid van zorg voor (dreigend) dakloze mensen gaan verbeteren zijn zeer beperkt;*
- *Zelfredzaamheid wordt vaak gebruikt om mensen uit te sluiten van ondersteuning onder de WMO. Dit raakt veel (dreigend) dakloze mensen. Dit concept wordt nauwelijks ter sprake gebracht.*

Opvang en wonen

Geen enkel programma gaat concreet in op de overgang van opvang naar wonen. Tegelijkertijd pleit geen enkel programma expliciet voor meer opvang als oplossing voor dakloosheid. Wel zijn er twee partijen die pleiten voor toegang tot opvang voor mensen die nu als zelfredzaam worden bestempeld. Dit kan impact hebben op het

aantal benodigde opvangplekken en kan niet gezien worden als een pleidooi voor opvang naar wonen. Hoe die partijen dit zien is onduidelijk.

Wel worden in verschillende programma's voorstellen gedaan voor de opvang van ongedocumenteerde mensen (en een enkeling ook voor EU-arbeidsmigranten). Hier is overigens een duidelijke scheiding tussen meer links georiënteerde partijen en meer rechtsgeoriënteerde partijen. Linkse zijn, grotendeels, in verschillende gradaties voor opvangmogelijkheden voor ongedocumenteerde mensen. Op rechts wordt, grotendeels, gepleit voor afschaffing van de LVV.

Kernpunten:

- *Geen enkel programma maakt concreet hoe we van opvang naar wonen zullen gaan.*
- *Mensen die vanwege Nederlandse wetgeving worden uitgesloten van noodzakelijke hulp en ondersteuning, zoals "niet-rechthebbende" EU burgers en ongedocumenteerde mensen, moeten toegang hebben tot humane opvang en zorg. Dit onderwerp splitst links en rechts georiënteerde partijen.*

Jongeren

Aandacht jongeren

Geen enkel programma heeft het direct over jongerendakloosheid en de noodzaak dit aan te pakken met specifieke maatregelen die met name dakloosheid onder jongeren voorkomt en uitbant. Wel wordt bij enkele maatregelen direct of indirect de link gelegd naar jongerendakloosheid.

Uitstroom jeugdzorg

Meest concreet is dit de combinatie wonen en jeugdzorg. Een tweetal partijen legt nadrukkelijk het verband tussen de uitstroom uit jeugdzorg en de noodzaak tot fatsoenlijke huisvesting als basis. Een tweetal partijen lijkt dit te suggereren. Dit kan een deel van jongerendakloosheid natuurlijk wel voorkomen, maar de meeste dakloze jongeren komen niet uit de jeugdzorg. Door vooral hier de nadruk op te leggen kan de indruk wel ontstaan dat alle dakloze jongeren een jeugdzorgverleden hebben. Dit kan stigmatiserend werken en een belemmering vormen om verder te kijken en maatregelen voor andere groepen dakloze jongeren te ontwikkelen.

Verder gaat wonen voor jongeren over starters (en met name dus faciliteren koop) en studenten. Meerdere partijen pleiten ook voor meer mogelijkheden om intergenerationeel te wonen. Dit is doorgaans voor jongeren die dakloos zijn, dan wel daar een risico op lopen, geen oplossing.

Inkomen en uitkering

De meerderheid van de partijen die een verhoging willen van het minimumloon stellen ook voor het jeugdminimumloon te verhogen tot het volwassen minimumloon (soms gefaseerd). In mindere mate wordt expliciet voorgesteld de bijstand ook te verhogen, hoewel minimumloon en uitkeringen in de meeste gevallen met elkaar verbonden worden. Een enkele partij pleit voor het opschorten van de zogenaamde "wachttijd" bij bijstand.

Schulden

Dat schulden en gebrek aan inkomen met elkaar verbonden zijn en daarmee een belangrijke oorzaak zijn van jongerendakloosheid wordt door geen enkele partij expliciet genoemd. Waar in het algemeen veel aandacht is voor schuldenaanpak, wordt dit nauwelijks expliciet gemaakt voor jongeren. Wel stellen enkele programma's voor meer te doen op het gebied van bewustwording, waarbij ook de rol van het onderwijs genoemd wordt.

Jeugdzorg

Op jeugdzorg valt verder op dat een meerderheid van de partijen aangeeft dat er iets moet gebeuren op de wachtlijsten bij de jeugdzorg. Weinig partijen worden daar echter concreet over. Een aantal partijen verwijst concreet naar de hervormingsagenda die er al ligt. Vier partijen geven aan dat er verlengde jeugdzorg moet komen en/of verhoging van de leeftijdsgrens.

Kernpunten:

- *Er is duidelijk weinig gevoel van urgentie om dakloosheid onder jongeren aan te pakken. Terwijl het probleem groot en groeiend is. Het is ook een apart probleem, omdat oorzaken deels anders zijn, oplossingen deels anders zijn en de impact deels anders is.*
- *Er is wel enige aandacht voor dakloosheid bij uitstroom jeugdzorg. Dit is een belangrijke oorzaak voor een deel van de dakloze jongeren, maar zeker niet allemaal. Door alleen hier de link te leggen naar jongerendakloosheid kan de indruk ontstaan dat alle dakloze jongeren een zorgprobleem hebben.*
- *Op wonen en zorg is nauwelijks aandacht voor jongeren, terwijl op financiële bestaanszekerheid enkele concrete voorstellen worden gedaan die positief kunnen uitwerken op jongeren en het risico op dakloosheid.*